

УДК 1:37(075.8):355

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.20>

## **ФІЛОСОФІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ НАУКОВИЙ ТА ДИСЦИПЛІНАРНИЙ НАПРЯМОК: БАЗОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ**

**Ірина Севрук, Юлія Соколовська, Наталія Чупрінова**

*Національна академія Національної гвардії України,  
гуманітарний факультет, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін  
майдан захисників України, 3, 61001, м. Харків, Україна*

Метою дослідження є розмежування та специфікація філософії освіти та філософії військової освіти, визначення змісту поняття «філософія військової освіти», виявлення кола проблем, які можуть/мають стати фундуючими предмету філософії військової освіти як специфічного напрямку філософських досліджень у межах філософії освіти та навчальної дисципліни у системі вищої військової освіти в Україні.

Методологічною основою дослідження є системний, міждисциплінарний та конкретно-історичний підходи, що є універсальними у методології сучасного наукового пізнання. Методи, що було використано при проведенні дослідження: філософської рефлексії, аналізу, зокрема порівняльного, аналізу документів, синтезу, моніторингу, спостереження та прогнозування. Контекстом даного дослідження є реалії змін та трансформацій, які відбуваються в освітньо-виховних практиках у системі вищої військової освіти в Україні за умов ведення бойових дій на теренах країни.

Своєрідність отриманих результатів: 1) Обґрунтовано статус філософії військової освіти як своєрідної складової системи філософії освіти, що постає на сьогодні як специфічний та перспективний науковий й дисциплінарний напрямок, завданням та призначенням якого є дослідження військової освіти як цілісного феномену. 2) Проведено розмежування предметного поля філософії військової освіти та предметних полів філософії освіти, військової педагогіки, військової психології, військової соціології та інших спеціалізованих дисциплін військово-професійного спрямування. 3) Сформульовано визначення філософії військової освіти, яке можна прийняти за робоче. 4) Визначено коло проблем, які мають стати фундуючими предметного поля філософії військової освіти, та проведено їх змістовний аналіз. 5) Обґрунтовано, що філософія військової освіти утворює світоглядне, концептуальне та методологічне підґрунтя освітньо-виховного процесу у військовому навчальному закладі та закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, вона є основою формування філософсько-методологічної та філософсько-педагогічної культури фахівців, які здійснюють професійну діяльність у закладі військової освіти. 6) Доведено, що для офіцерів оперативного рівня, зокрема тих, чия подальша кар'єра буде пов'язана із викладанням або управлінням у системі військової освіти, «Філософія військової освіти» має викладатися у якості обов'язкової навчальної дисципліни. 7) Визначено перспективність подальшої розробки філософії військової освіти як актуальної складової філософського дискурсу та навчального курсу.

*Ключові слова:* філософія військової освіти, предметне поле філософії військової освіти, військова освіта, реформування військової освіти, управління військовою освітою, філософія освіти, освітньо-виховний процес у військовому навчальному закладі.

**Актуальність.** Сьогодення демонструє необхідність виокремлення філософії військової освіти у самостійний напрямок філософських студій. Це обумовлено наявністю специфічних проблем військової освіти, пов'язаних із необхідністю забезпечення безпеки країни, на теренах якої десятий рік поспіль йдуть бойові дії, в тому числі і широко-масштабні. Усвідомлення розмаїття та складності безпекових проблем, що обумовлюють

трансформації та спрямованість військової освіти, потребує філософської рефлексії, яка виходить за межі як спеціалізованих наук військово-професійної спрямованості (військова педагогіка, військова психологія, військова соціологія тощо), так і самої філософії освіти.

Як необхідне постає завдання включення філософії військової освіти у підготовку військових фахівців оперативного рівня, особливо тих, чия подальша професійна кар'єра буде пов'язана із викладацькою діяльністю у закладі військової освіти або управлінням військовою освітою.

Водночас, якщо філософія освіти станом на сьогодні на теренах України вже сформувалась у самостійний напрямок філософських досліджень і «наразі виступає не тільки методологічним орієнтиром модернізаційних процесів в освіті, а й є спеціальністю, за якою ведеться підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації, викладається у вищих навчальних закладах як навчальна дисципліна» [1, с. 3], то філософія військової освіти тільки тепер починає усвідомлюватися як необхідний предмет філософського розгляду та перспективна дисципліна у закладі вищої військової освіти.

Не визначеним залишається коло проблем, що мають сформулювати предмет філософії військової освіти, відкритим залишаються питання щодо методологічних підходів, напрацьованих філософією освіти, які можуть виявити свою перспективність у сфері сучасної військової освіти в Україні, проблемними залишаються прикладні виміри філософії військової освіти, пов'язані із питаннями її реалізації як навчальної дисципліни у вищому військовому навчальному закладі та закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання.

**Аналіз джерел та публікацій** свідчить про відсутність у національному науково-теоретичному просторі видань, присвячених дослідженню філософії військової освіти як окремого напрямку філософського дискурсу та специфічної складової філософії освіти. Така ситуація є зрозумілою, особливо якщо прийняти до уваги, що й сама філософія освіти, незважаючи на те, що вже наявні національні традиції філософської рефлексії з проблем філософії освіти (В. Андрущенко, М. Бойченко, В. Бех, Ю. Бех, Н. Бойченко, Л. Горбунова, І. Добронравова, М. Култаєва, В. Кремін, С. Клепко, В. Кізіма, В. Крижко, В. Лутай, І. Передборська, В. Пазенок, І. Радіонова, М. Романенко, О. Савченко, Л. Семененко, І. Степаненко, І. Ситниченко, Н. Ткачова, В. Шевченко, О. Ярьська-Смирнова, Н. Яковець та інші), традиції її викладання як навчальної дисципліни, наявні спеціалізовані видання (приміром, «Філософія освіти», «Вища освіта в Україні») та спеціалізовані ради із захисту дисертацій з філософії освіти [1, с. 3], усвідомлюється фахівцями не просто як нова, а новітня сфера філософських знань [2, с. 20].

На сьогодні у національному інформаційному просторі наявні лише видання та публікації, проблематика яких, на думку авторів дослідження, є дотичною або знаходиться у межах ймовірного предметного поля філософії військової освіти.

Так, у полі теоретичної уваги традиційно знаходяться проблеми реформування військової освіти в Україні та управління процесом реформування військової освіти (Ю. Бараш, Д. Вітер, С. Домбровська, М. Нецадим, М. Медвідь, В. Мірненко, В. Оліферук, В. Телелим, Р. Тимошенко, Ю. Приходько, С. Полторак, А. Ромін, В. Рахманов, В. Садковий, М. Требін, Л. Тимчук, О. Шаталова та інші.).

Як важливе завдання та перспективний напрямок реформування усвідомлюється гуманізація та гуманітаризація військової освіти, в першу чергу вищої (В. Алещенко, О. Дзьобань, М. Нецадим, О. Панфілов, Л. Петрова, С. Левченко, В.А. Мандрагеля, В. Фролов, В. Федічев, та інші).

У центрі уваги вітчизняних фахівців традиційно знаходяться теми формування професійно-необхідних компетентностей, рис, якостей військовослужбовця, побудова

моделі особистості військовослужбовця (С. Бєлай, І. Дятлова, Мандрагеля, О. Панфілов, Л. Петрова, Ю. Калагін, П. Квіткін, В. Кротюк, В. Курись, М. Требін, Г. Фінін та інші).

Розгортання бойових дій на теренах країни винесло суттєві корективи у орієнтації національної військової освіти. Очевидною стала необхідність її відповідності як викликам сучасності, так і стандартам НАТО. На тлі цього значно актуалізувались проблеми етичної освіти військових (І. Севрук, Ю. Соколовська, Н. Чупрінова, В. Пилипенко, Л. Петрова), інтегрування гендерних підходів в освітній процес у закладах безпеки та оборони України (О. Волобуєва, С. Ганаба, Г. Каракуркчі, Л. Компанцева, Л. Кринець, К. Левченко, Р. Мусевич, І. Севрук, Ю. Соколовська, О. Суєлова, Н. Чупрінова та інші), формування міжкультурної/кроскультурної компетентності (В. Ягупов, Ю. Колодка, І. Севрук, Ю. Соколовська, Н. Чупрінова) та екологічної ментальності військових (І. Севрук, Ю. Соколовська, Н. Чупрінова).

Крім того, питання військового лідерства постали як життєво значущі для національних силових структур. Відповіддю стали дослідження військового лідерства та проблем лідерської підготовки у системі національної військової освіти (Л. Кринець, С. Грилюк, О. Недвига, О. Саєнко, П. Ткач, О. Уваркіна, І. Ролін, О. Серпоухов, О. Чернявський, Н. Вавилова, В. Громенко, А. Вітченко та інші). Предметом філософського розгляду стали й необхідні зміни у системі національної військової освіти, що виникли через виклики воєнного часу (В. Ананьїн, Т. Баранова, С. Грилюк, І. Москальов, І. Підопригора, О. Уваркіна, Ю. Черних Ю., Н. Шабатіна та інші).

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що станом на сьогодні філософія військової освіти постає як широкий простір невизначеності, що потребує розгортання філософського дискурсу у цьому напрямку та обговорень у широких колах фахівців.

**Тому метою дослідження** є визначення змісту поняття «філософія військової освіти», кола проблем, які можуть/мають утворити предмет філософії військової освіти як специфічного напрямку філософських досліджень у межах філософії освіти та навчальної дисципліни у системі вищої військової освіти в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Для сучасної України питання забезпечення безпеки є стратегічно значущим. У вирішенні цього питання особливу роль відіграє військова освіта, головним завданням якої є підготовка військових фахівців, компетентності яких відповідають сучасним викликам, вимогам та стандартам, які здатні «здійснювати спільні дії у складі об'єднаних органів військового управління, у тому числі разом з відповідними структурами держав-членів НАТО» [3] та забезпечувати цілісність, недоторканість та суверенітет країни.

У реаліях сучасної України гранично актуалізується ціле коло проблем, пов'язаних із військовою освітою, її специфікою, змістом, трансформаціями, спрямуванням, орієнтаціями тощо, тощо. Ці проблеми є досить специфічними, що обумовлюється специфікою військової сфери та військово-професійної діяльності. Ці проблеми, виходячи за межі предметного поля та можливостей військової педагогіки, військової психології, військової соціології та інших спеціалізованих наук, потребують концептуального бачення та філософського осмислення. Водночас, ці проблеми – як досить специфічні та конкретизовані – не потрапляють у сферу дослідницького інтересу філософії освіти, залишаючись за межами її предметного поля.

Філософія освіти у національній інтелектуальній традиції розуміється як «царина філософського знання, яка вивчає методологічні засади функціонування і розвитку освіти як цілісної системи... Освіта постає як цілісний об'єкт. Предметом філософії освіти є «найбільш загальні фундаментальні засади функціонування і розвитку системи освіти», адекватної антропологічним орієнтирам і соціальним запитам суспільства» [1, с. 48].

Отже, освіта розглядається на вищому рівні філософського абстрагування та універсалізації, це освіта як така, як цілісний феномен. Такий розгляд, виступаючи «формою концептуалізації освіти, яка стає об'єктом філософського аналізу» та охоплюючи «онтологічні, епістемологічні, антропологічні, аксіологічні та праксеологічні аспекти» освіти [1, с. 48], водночас не надає можливості сфокусувати увагу на досить специфічних проблемах сучасної військової освіти в Україні.

Отже, очевидно стає необхідність виокремлення у межах філософії освіти в якості специфічного напрямку філософії військової освіти, яку можна визначити як специфічний напрямок філософського знання, предметом якого є найбільш загальні фундаментальні засади функціонування і розвитку системи військової освіти за умов мирного та воєнного часу та з урахуванням ризиків та викликів безпеки суспільства та держави.

Дана дефініція дозволяє побачити філософію військової освіти як міждисциплінарне, інтегративне знання, оскільки вона концептуалізує проблеми, дотичні до проблематики і військової педагогіки, і військової психології, і військової соціології та інших спеціалізованих військових наук.

Предметне поле філософії військової освіти за логікою «від загального до часткового» так саме, як і предметне поле філософії освіти, складатимуть проблеми, що розкривають антропологічні, гносеологічні, аксіологічні, онтологічні та праксеологічні виміри військової освіти і пов'язані із забезпеченням безпеки суспільства у мирний та воєнний час.

Серед проблем, які, на думку авторів дослідження, мають стати фундуячими у формуванні предметного поля філософії військової освіти як окремого напрямку філософських досліджень та навчальної дисципліни, є такі: оптимальне управління військовою освітою, реформування системи військової освіти в Україні з урахуванням досвіду ведення бойових дій, бойового досвіду та досвіду військової освіти країн-членів НАТО; етичної та гендерної освіти військових, формування лідерських та крос-культурних компетентностей офіцерів, їхньої екологічної компетентності, в цілому, побудови моделі особистості військовика, що відповідає вимогам та викликам сучасності; аналізу питань війни, миру й справедливості, розгляду екзистенційних вимірів війни, зокрема проблеми «людина-на-війні», крізь призму освітньо-філософського бачення; усвідомлення ролі особистості викладача у військовому навчальному закладі як носія загальнолюдських та військово-професійних цінностей, військово-професійної культури, як носія еталонних моделей соціальних взаємодій у соціальному та військово-соціальному середовищі у мирний та воєнний час та інші.

Питання реформування військової освіти в Україні є нагальним ще з перших років Незалежності. І військові експерти, і філософи з 90-х років ХХ ст. проводять штудії у цьому напрямку, шукаючи оптимальні шляхи долання радянської спадщини та авторитарних стереотипів командно-адміністративних традицій у національних силових структурах. На сьогодні, з урахуванням наявних в освітньому просторі тенденцій «глобалізації та інтернаціоналізації світової освіти», «інтеграції в європейський та світовий освітній простір», функціонування системи військової освіти «в умовах відсічі збройній агресії», стратегічним у реформуванні сектору безпеки та оборони України визнано курс на євроінтеграцію та відповідність стандартам НАТО, що засвідчують і «Концепція трансформації системи військової освіти» (2022) [3], і прийнята у 2023 році «Стратегія менеджменту системи військової освіти» [4].

Так, «Стратегія менеджменту системи військової освіти» (2023) наголошує, що «Важливим завданням Стратегії розвитку вищої освіти є трансформація освіти у секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів та принципів НАТО» [4, с. 2].

А «Концепція трансформації системи військової освіти» (2022) визнаючи, що наявна система військової освіти «не повною мірою забезпечує безперервний професійний розвиток військових фахівців упродовж військової кар'єри», набуття ними компетентностей, які надають можливостей «виконувати завдання оборонного планування», ефективно взаємодіяти із усіма складовими сил оборони та «відповідними структурами держав-членів НАТО», наголошує на необхідності суттєвих змін національної військової освіти [3].

Ці зміни можна визначити як змістовні та організаційні. Змістовні зміни пов'язані із формуванням сучасної моделі професійної військової освіти, спрямованої на забезпечення «підготовки військових фахівців на основі їх безперервного професійного розвитку». Така модель, згідно Концепції, має врахувати «загальні тенденції розвитку системи національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, нові вимоги до якості військової освіти, формування доброчесності». Основою побудови такої моделі мають слугувати стандарти НАТО. Необхідність відповідності стандартам НАТО набутих національними військовими кадрами компетентностей проходить наскрізне через увесь документ. Метою таких змістовних трансформацій є професіоналізація національних сил оборони. Професійна військова освіта у її сучасному форматі – це культивування військового лідера «шляхом надання широкого спектру професійних знань та розвитку креативного мислення упродовж військової кар'єри» [3].

Організаційні зміни спрямовані на забезпечення міжвідомчої координації у підготовці військових фахівців, «централізовану підготовку офіцерського складу оперативного та стратегічного рівня для Збройних Сил та інших складових сил оборони», за необхідне визнається «оновлення професійних стандартів», оптимізація «мережі військових навчальних закладів та їх структури, удосконалення нормативно-правового забезпечення відповідних заходів» [3].

Строки реалізації заходів, що передбачені Концепцією, – до 2032 року, тобто усі і організаційні, і змістовні трансформації необхідно реалізувати фактично за одне десятиліття. Це дуже амбіційні плани. І це досить жорсткі вимоги і до освітян, що задіяні у сфері військової освіти, і до керівництва відповідних інституцій, що відповідають за реалізацію даної Концепції.

Отже, увесь комплекс питань, пов'язаних із менеджментом військової освіти в Україні з урахуванням реалій та викликів сучасності має стати однією з вагомих складових предмету філософії військової освіти як специфічного наукового та дисциплінарного напрямку.

Вимога відповідності стандартам НАТО обумовлює і гендерну політику держави у національних силових структурах, зобов'язуючи інтегрувати гендерноорієнтовані підходи у систему підготовки фахівців для сектору безпеки та оборони України. Крім того, проблема забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у національних силових структурах гранично актуалізувалась саме через розгортання бойових дій на Сході країни (АТО, ООС), про що свідчить інтенсивність філософсько-теоретичних досліджень, присвячених даній проблематиці, починаючи з 2014–2016 років [5; 6; 7].

Формування гендерної компетентності військових – завдання, що потребує врахування специфіки та потреб усіх рівнів військової організації. Долання гендерних упреджень та стереотипів, формування гендерної обізнаності та культури гендерної толерантності – проблема, що є актуальною і для солдатсько-старшинського складу, і для офіцерського, включаючи вищі рівні військової ієрархії. Особлива увага – це гендерна компетентність командного/управлінського складу, оскільки гендерно-чутливе середовище, гендерно-чутливі комунікації, гендерно-орієнтовані управлінські практики – це те,

що формує традиції військових колективів, підрозділів та частин. А гендерна компетентність – це, в першу чергу знання, потім на цій основі сформовані цінності, переконання й практики. Тому, формування гендерної компетентності – це завдання, яке має виконувати саме система військової освіти у всьому розмаїтті її складових.

Крім того, забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків – це особливий простір у якому здатне гармонійно поєднатися загальнолюдське та військово-професійне тому, що «реальне забезпечення дотримання прав людини, зокрема гендерної рівності, в освітньому просторі України постає й як завдання, обов'язкове для виконання у всіх структурах системи освіти, й як дієвий механізм формування нової генерації громадян України, й один зі шляхів забезпечення успішності демократичних перетворень у країні» [8, с. 267].

Отже, актуальність філософського розгляду гендерної рівності у військах є очевидною, відповідно гендерна освіта постає як принципово важлива складова предметного поля філософії військової освіти.

Етична освіта військових усіх рівнів – як нагальне завдання сьогодення усвідомлюється як західними, так і вітчизняними фахівцями [9; 10]. Морально-етичні проблеми, що виникають під час виконання службових та службово-бойових завдань, при прийнятті рішень, у повсякденній діяльності, у мирний та воєнний час є чисельними та різноманітними, і кожного разу набувають своєрідності через конкретику ситуації. Вони потребують вирішення. Бо ухилення від вирішення морально-етичних проблем – проблеми як такої не знімає, а лише загострює ситуацію та загрожує «вибуховістю» у найбільш несподіваний час.

Практики військово-професійної діяльності, особливо за екстремальних умов, демонструють значущість саме «людиномірного» знання. Царина людських взаємовідносин – як у межах військового підрозділу, так і за його межами – виявляється настільки значущою, що у традиціях армій країн-членів НАТО етична освіта на сьогодні визнається як обов'язкова для усіх категорій військових – від рядового – до офіцерів вищої ланки управління.

Оновлені стандарти НАТО, що були розроблені у 2022 році з урахуванням нових викликів, особливу увагу приділяють саме моральному духу підрозділів та моральності військових. Довіра до командирів, дисципліна, самоповага та чітке усвідомлення того, що відбувається і що необхідно, – все це визначається як обов'язкова складова боєздатності військових підрозділів [11].

Отже, морально-етична складова військової освіти аж ніяк не є другорядною. Але усвідомлення цього факту потребує певної «перебудови» мислення – і керівників, і освітян, і самих військових. У національних освітньо-виховних практиках етичній освіті не надається достатня увага, що залишає проблеми етики військово-професійної діяльності у формальному просторі. У національній військовій освіті й на сьогодні домінуючим залишається технократичний підхід. Крім того те, що надається у військовому закладі як морально-етичне знання, найчастіше хибує на пафосність та моралізаторство, які сягають традицій радянської доби з її помпезністю, що насправді було спрямоване на приховування подвійних стандартів.

Наслідком цього є те, що морально-етичні уявлення деяких офіцерів та керівників зводяться до ототожнення етики та етикету, обмежуючи усе розмаїття морально-етичних проблем військово-професійної діяльності формулами ввічливої поведінки.

Отже, очевидно є нагальність філософсько-теоретичного розгляду відповідного кола проблем. І етика військової освіти, аксіологічні виміри військової освіти мають увійти у проблемне поле філософії військової освіти як її необхідна складова.

Дотичними до проблем етики військової освіти є проблеми військового лідерства. При цьому вони є настільки значущими, що військове лідерство на сьогодні постає не просто як певне знання та відповідна дисципліна у військовому навчальному закладі, а як одна з складових освітнього процесу, примушуючи привести у відповідність рівні національної військової освіти до здобутих лідерських компетентностей [3].

Крос-культурна компетентність військових. Це достатньо нова тема у національному науково-теоретичному дискурсі, про що свідчать поодинокі публікації, які з'явилися лише в останні три-чотири роки. Водночас, проблема взаємодії представників національних силових культур із представниками інших культурно-цивілізаційних традицій (військовими та цивільними) гранично актуалізована через необхідність виконання службових та службово-бойових завдань у «сучасному багатонаціональному військово-професійному середовищі, оскільки нині вони активно взаємодіють із військовослужбовцями різних країн, насамперед з представниками збройних сил (далі – ЗС) держав-членів НАТО» [12; 13, с. 277], у соціальному просторі України, який через процеси глобалізації досить швидко набуває рис мультикультурності [13], через процеси інтернаціоналізації освіти, в тому числі військової.

Отже, як одне з загальних завдань постає питання «щодо формування здатності військовослужбовців ..., в першу чергу, офіцерського складу, до встановлення оптимальних соціальних взаємодій з різними соціальними групами з урахуванням культурної відмінності та різноманітності даних груп, формування крос-культурної компетентності майбутніх офіцерів..., як здатності побачити спільне та відмінне у різних культурах, та визнати їх як рівних суб'єктів соціальної взаємодії» [13, с. 226]. Зрозуміло, що саме військова освіта має виконувати у виконанні цих завдань провідну роль, сприяючи формуванню міжкультурної/крос-культурної компетентності військових, в першу чергу офіцерського корпусу з урахуванням специфіки усіх рівнів військової ієрархії. І філософія військової освіти покликана усвідомити відповідне коло проблем у всій їхній складності та розмаїтті та розробити оптимальні шляхи формування міжкультурної/крос-культурної компетентності військових у військовому навчальному закладі та закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Проблеми війни та миру традиційно знаходяться у полі наукового інтересу філософів різних часів та різних країн. Ця тема настільки є значущою, особливо з урахуванням ситуації ХХ–ХХІ ст. з її загрозами виживанню людства, що на сьогодні вже сформовано філософію війни як самодостатній напрямок філософських досліджень. Більш того, надання офіцерам знань з філософії війни, на думку національних експертів, є обов'язковою складовою військово-професійної підготовки, що має забезпечити «концептуальний стрибок мислення» офіцерів оперативного рівня [14].

На сьогодні питання війни, миру й справедливості настільки актуалізовані бойовими діями на теренах нашої країни протягом останнього десятиліття, що як необхідне усвідомлюється їхнє включення у освітньо-виховний процес у вищі військові навчальні заклади та заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання в Україні. Концептуальне розуміння сутності сучасної війни, форм, методів, технологій її ведення, екзистенційні виміри війни, питання існування «людини-на-війні», питання соціалізації до мирного життя, реабілітації військових-учасників бойових дій, – все це проблеми, які мають стати предметом рефлексування філософії військової освіти та увійти у тому чи іншому вигляді в освітньо-виховний процес, сприяючи формуванню світогляду та військово-професійної самосвідомості офіцерів.

Очевидною є складність кореляцій, дотичностей, протиріч, що виникають у зоні перетину загальнолюдського та військово-професійного, відповідних нормативно-ціннісних

полей, що потребують практичної реалізації у конкретній ситуації мирного чи воєнного часу. Відповідно, вкрай складними виявляються питання щодо домінуючих якостей офіцера, який має прийняти оптимальне рішення у складній/невизначеній/екстремальній ситуації. Якими принципами, міркуваннями має обслуговуватися у складній ситуації офіцер? Це мають бути принципи гуманності/гуманізму, дотримання норм міжнародного гуманітарного права чи доцільності? раціональності? військової необхідності? Перспектива у прийнятті рішень має обмежуватися ситуативними, тут-і-тепер очевидними перевагами чи сягати віддалених і неочевидних горизонтів, які розкриватимуть свій сенс (конструктивний чи деструктивний) у площині соціальних, політичних, демографічних, економічних, екологічних та інших наслідків, що матимуть доленосне значення для усього суспільства/країни/структури?

І хоча наявні державні стандарти, що прописують набір базових компетентностей та результатів навчання фактично за кожною з спеціальностей сектору безпеки та оборони України, «Стратегія менеджменту системи військової освіти» (2023) засвідчує відсутність «актуальних та сучасних кваліфікаційних вимог і професійних стандартів підготовки військових фахівців» [3]. Питання усвідомлення та філософсько-теоретичного обґрунтування як оптимальної моделі особистості військового фахівця, що має стати результатом освітнього процесу у військовому навчальному закладі та закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, так і самого освітнього процесу, й на сьогодні залишається відкритим.

Отже, ця тема також обов'язково має увійти у проблемне поле сучасної філософії військової освіти.

Зрозуміло, що даний перелік проблем не є вичерпним, але саме такі проблеми набувають сьогодні граничної актуальності, першочерговості у науково-теоретичному розгляді та в освітньому процесі. Крім того окреслені проблеми унаочнюють специфіку предметного поля філософії військової освіти, демонструючи її відмінність від філософії освіти та кола проблем, що традиційно утворюють її предмет.

Життєві реалії можуть висунути нові актуальні проблеми і філософія військової освіти, безумовно, буде коректувати власне проблемне поле. І перспективи подальших досліджень вбачаємо саме у своєчасному реагуванні та рефлексуванні щодо нових проблем. Але, на думку авторів, визначені у пропонованому дослідженні проблеми є фундаментальними предмету філософії військової освіти.

**Висновки та пропозиції.** Таким чином, філософія військової освіти на сьогодні постає як перспективна складова досліджень у напрямку філософії освіти, предметом якого має стати військова освіта як специфічний феномен, що має складну багаторівневу структуру, призначенням якого є підготовка військових фахівців, компетентності яких відповідають викликам часу, вимогам та стандартам, що висуваються до військових професіоналів у країнах-членах та країнах-партнерах НАТО.

Філософія військової освіти – це міждисциплінарне, інтегративне знання, яке є дотичним, і, водночас, виходить за межі військової педагогіки, військової психології, військової соціології та інших спеціалізованих дисциплін військово-професійного спрямування. Філософія військової освіти утворює світоглядне, концептуальне, методологічне підґрунтя освітньо-виховного процесу у військовому навчальному закладі та закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, вона є основою формування філософсько-методологічної та філософсько-педагогічної культури фахівців, які здійснюють професійну діяльність у закладі військової освіти. Для офіцерів оперативного рівня, зокрема і особливо для тих, чия подальша кар'єра буде пов'язана із викладанням або управлінням у системі військової освіти, «Філософія військової освіти» має викладатися у якості обов'язкової навчальної дисципліни.



**Список використаної літератури**

1. Філософія освіти: Навчальний посібник. За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
2. Філософія освіти і науки: навч. посіб. І. С. Алексейчук, та ін. 2-ге вид. переробл. та доповн. Слов'янск, 2019. 365 с.
3. Концепція трансформації системи військової освіти. (2023). URL: [https://ips.ligazakon.net/document/view/kp221490?ed=2022\\_12\\_30&an=33](https://ips.ligazakon.net/document/view/kp221490?ed=2022_12_30&an=33)
4. Стратегія менеджменту системи військової освіти. (2023). URL: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj\\_5ZDmzo2NAxXxPxAIHcaNBvgQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.mil.gov.ua%2Fcontent%2Fvijskova-osvita-na-tauka%2FStrategiya\\_menedzhmentu\\_sistemi\\_vijskovoyi\\_osviti.PDF&usq=AOvVaw3a3vrKkanQ8iWye0QfX6dz&opi=89978449](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj_5ZDmzo2NAxXxPxAIHcaNBvgQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.mil.gov.ua%2Fcontent%2Fvijskova-osvita-na-tauka%2FStrategiya_menedzhmentu_sistemi_vijskovoyi_osviti.PDF&usq=AOvVaw3a3vrKkanQ8iWye0QfX6dz&opi=89978449)
5. Севрук І., Соколовська Ю., Чупрінова Н. Етичні виміри реалізації принципу рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у секторі безпеки та оборони. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Збірник наукових праць. Серія Історія. Філософія. Політологія*. 2019. Вип 17. 2019. С.56 – 60; Соколовська Ю., Севрук І., Чупрінова Н. Принципи професіоналізму та гендерної рівності у реформуванні силових структур України. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. № 29. С.33-39 <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i29.957> (doi: 10.32837/apfs.v0i29.957);
6. Кримець Л., Калениченко Р. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2019. № 1(39). С. 150-160. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/09/17/kilkist-zhinok-u-nashomu-vijsku-za-desyat-rokiv-zbilshilas-u-15-raziv/>
7. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки та оборони України, 2021. 268 с.
8. Севрук І., Соколовська Ю. Гендерна рівність у контексті забезпечення прав людини та її реалізація у підготовці майбутніх педагогів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. № 28. Т.3 С. 264-271.
9. Emonet F. Sgt. Maj. The Importance of Ethics Education in Military Training. *Army University Press. NCO, 2018. Journal.16 November*. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/nco-journal/docs/Emonet-Ethics-v4.pdf>; Baker D.-P. *Key concepts in military ethics*. Sydney, AU: UNSW. 2015; Ficarrota J. Carl. Are Military Professionals Bound by a Higher Moral Standard: Functionalism and Its Limits. *Kantian Thinking about Military Ethics*. Farnham, England: Ashgate, 2010. 1–16.
10. Sevruc I., Sokolovska Y., Chuprynova N., Pylypenko V. Ethical education of the military: NATO experience and Ukrainian practice. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 2021. Vol 13. #1(2021) /WOS/. P. 324 – 348. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/375> [https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/issue/view/13-1\\_2021](https://lumenpublishing.com/journals/index.php/rrem/issue/view/13-1_2021)
11. Коваль, В., & Кримець, Л. Morale and morality in the armed forces of Ukraine: NATO approaches and the national direction of implementation. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. 72(2), 58–68. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-72-2-58-68>
12. Ягунов В., Колодка Ю. Сутність, зміст і структура міжкультурної компетентності офіцерів оперативної ланки управління. *Військова освіта. Зб. наук. праць НУОУ*. 1 (49), 2024. С. 277 – 289. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2024-01/277-289>
13. Sevruc I., Sokolovska Y., Chuprynova N., Khoroshylova Y. Cross-cultural Competence and Its Formation in Future Officers of the National Guard of Ukraine *Proceedings of the Inter-*

*national Conference on New Trends in Languages, Literature and Social Communications (ICNTLLSC 2021). 27 May 2021 URL: <https://dx.doi.org/10.2991/assehr.k.210525.027>*

14. Філософсько-методологічні проблеми військової теорії і практики. Навчальний посібник. К.: НУОУ, 2017, 569 с.]

## **MILITARY EDUCATION PHILOSOPHY AS A SPECIFIC SCIENCE AND DISCIPLINE: BASIC PROBLEMS AND TASKS**

**Irina Sevruc, Yulia Sokolovska, Natalia Chuprynova**

*National Academy of the National Guard of Ukraine,  
Faculty of Humanities, Department of Social Sciences and Humanities  
Zakhysnykiv Ukrainy sq., 3, 61001, Kharkiv, Ukraine*

The research purpose is to specify and further distinguish the philosophy of education and the military education philosophy, to define the content of the concept of “military education philosophy”, and to identify the range of problems that can/should form the basis for the subject of military education philosophy as a specific field of philosophical research within the philosophy of education and academic discipline in the system of higher military education in Ukraine.

The methodological basis of the study is laid by the systemic, interdisciplinary and specific historical approaches which are comprehensive in the methodology of modern scientific knowledge. The methods used in the study encompass philosophical reflection, analyses, including a comparative analysis and a document analysis, synthesis, monitoring, observation and forecasting. The context of this study is the realities of changes and transformations that are taking place in educational practices in the system of higher military education in Ukraine amidst ongoing hostilities.

The core results of the study are as follows: 1) The status of the military education philosophy was substantiated as a composition element in the system of philosophy of education and the one that is emerging today as a specific and promising branch of science and academic discipline, the task and purpose of which is to study military education as a holistic phenomenon. 2) The authors distinguished between the subject field of military education philosophy and the subject fields of philosophy of education, military pedagogy, military psychology, military sociology and other professionally-oriented military disciplines. 3) The definition of the military education philosophy was formulated, and it can be considered as operational. 4) The range of problems that should lay the foundation for the subject field of military education philosophy were outlined, and their substantive analysis was carried out. 5) The military education philosophy was proven to form the worldviews and lay conceptual and methodological basis for the educational process in a military educational institution and a higher education institution with specific learning conditions; it is the basis for the development of philosophical, methodological and philosophical-pedagogical culture in specialists engaged in professional activities at a military education institution. 6) The relevance of introducing the academic discipline of Military Education Philosophy as a compulsory discipline in the training course for operational level officers, especially those who will continue their military careers as managers, teachers or instructors, was substantiated. 7) The prospects for further development of the military education philosophy as a relevant component of philosophical discourse and training course were determined.

*Key words:* military education philosophy, subject field of the military education philosophy, military education, military education reform, military education management, philosophy of education, educational process in a military educational institution.